

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อำเภอปากช่องเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญทางตะวันตกของจังหวัดนครราชสีมา กล่าวคือในด้านการเกษตรมีการปลูกพืชไร่เป็นจำนวนมาก รองลงไปเป็นการปลูกไม้ผล เนื่องจากมีภูมิอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปีและมีดินที่มีคุณภาพดี ทำให้นักลงทุนบางรายเห็นศักยภาพของพื้นที่เกษตรในอำเภอปากช่อง โดยได้นำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาจัดการดูแลการปลูก เช่น การใช้ระบบให้น้ำและปุ๋ยอัตโนมัติ การควบคุมอุณหภูมิและการฉีดพ่นความชื้นอัตโนมัติ ฯลฯ อย่างไรก็ตามพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเป็นดินร่วนปนทรายทำให้กักเก็บน้ำได้น้อยและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง การเพาะปลูกจึงอาศัยการทำไร่พื้งน้ำฝนเป็นหลัก พื้นที่นี้มีความเหมาะสมต่อการส่งเสริมการปศุสัตว์ที่ก้าวหน้าเช่น ฟาร์มวัวขนาดใหญ่ ฟาร์มกวาง

ในด้านการค้าบริการ เป็นแหล่งขายสินค้าและบริการให้แก่พื้นที่โดยรอบ มีตลาดกลางผลไม้และมีการแปรรูปอาหารจากผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ในด้านการท่องเที่ยวมีแหล่งทรัพยากรทั้งภูเขา ป่า น้ำตก ถ้ากระจายอยู่มากมาย ในปี 2535 มีการปิดป่าเขาใหญ่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปในการทำที่พักนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเก็งกำไรจากการขายที่ดิน แต่หลังจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมาทำให้นักลงทุนไม่สามารถขายที่ดินได้ โดยที่ดินหลายแปลงมีมูลค่าสูงกว่าเดิมมากจนไม่คุ้มที่จะทำการปลูกพืชไร่เพียงอย่างเดียว บ้างก็ถูกปล่อยให้รกร้าง นอกจากนี้ยังมีการรุกเข้าไปทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวน

ปัญหาที่สำคัญที่สุดของอำเภอปากช่องอยู่ที่ภาคเกษตรกรรมเพราะมีผลกระทบต่อประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่ และยังส่งผลต่อสาขาอื่นเช่นการท่องเที่ยว การค้าบริการ การอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตร อันได้แก่ปัญหาการขาดทุนซ้ำแล้วซ้ำเล่าของเกษตรกรทั้งๆที่เกษตรกรส่วนใหญ่ค่อนข้างมีเงินทุนในการปลูกพืช หากแต่การลงทุนปลูกพืชของเกษตรกรนั้นอยู่บนพื้นฐานของการทำตามอย่างกัน เช่นเห็นเพื่อนเกษตรกรข้างเคียงปลูกพืชชนิดหนึ่งแล้วขายได้ราคาดี ก็จะปลูกตามกันบ้าง ขยายไปเป็นจำนวนมาก เช่นผักสวนครัว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มะม่วง น้อยหน่า องุ่น ท้ายที่สุดก็ทำให้ผลผลิตล้นตลาด ทำให้ราคาตกเมื่อผลผลิตออกมามากในฤดูกาลถัดไป ราคาผลผลิตตกต่ำจนขาดทุน บ้างครั้งเกษตรกรคนอื่นใส่ปุ๋ยชนิดหนึ่งลงไปไถไร่นาของตนแล้วได้ผลดีเกษตรกรรายอื่นก็พากันใส่ตามอย่างบ้างโดยที่ไม่รู้ว่าที่ดินของตนมีสารอาหารอะไรอยู่มากน้อยเท่าไร พืชต้องการ

สารอาหารอะไรบ้าง พืชใช้ไปเท่าไร และขาดสารอาหารอะไรบ้าง การใช้ปัจจัยการผลิตโดยไม่รู้ทำให้ เกิดต้นทุนในการผลิตที่แพงเกินความจำเป็น

นอกจากนี้ยังมีปัญหาของการใช้ยาฆ่าแมลงและกำจัดศัตรูพืชที่ตลาดให้ความสำคัญ มากยิ่งขึ้นทุกขณะ ท้ายที่สุดก็มีผลเสียต่อเกษตรกรเอง ปัญหาของตลาดผลผลิต ปัญหาของการรอความ เมตตาจากรัฐบาลว่าน่าจะลงมาให้เทคโนโลยีในการแปรรูปมะม่วง เนื่องจากมะม่วงปีนี้ราคาตกต่ำ มากถึงกิโลกรัมละ 1 บาท การเกิดโรคและแมลงระบาดที่ทำให้เกษตรกรไทยไม่สามารถลงทุนในการ เกษตรเพื่อพัฒนาเทคนิคหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตทางการเกษตรได้เต็มที่ ในด้านการ ปลูกสัตว์ปีกประสบปัญหามลพิษตลาด และการเข้ามาตีตลาดของนมผงจากต่างประเทศ ปัญหาต่างๆ ในภาคการเกษตรเหล่านี้ทำให้ภาคการเกษตรในอำเภอปากช่องเกิดภาวะถดถอยอย่างมาก ส่งผล โดยตรงต่อเกษตรกรที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่และยังส่งผลต่อเนื่องไปยังสาขาที่เกี่ยวข้องเนื่อง อื่นๆ เช่นการค้าและการบริการในเขตตัวเมือง

ในสาขาการค้าและการบริการก็มีปัญหาเช่นกัน เช่น การเข้ามาของกลุ่มค้าปลีกค้าส่งขนาดใหญ่ที่มีอิทธิพลอยู่ในพื้นที่หรือรายย่อยในท้องถิ่นที่มีการจัดการที่ดีกว่า ส่งผลทำให้การค้าปลีกและ ค้าส่งในท้องถิ่นไม่สามารถแข่งขันได้ หากแต่ว่าโชคยังดีที่มีรายได้เสริมมาจากสาขาการท่องเที่ยวทำ ให้สาขาการค้าและการบริการในอำเภอปากช่องยังทรงตัวอยู่ได้ ประเด็นยังคงอยู่ที่ว่าจะทรงตัวอยู่ได้ อีกนานแค่ไหน

การท่องเที่ยวในพื้นที่ดูเหมือนจะเป็นสาขาที่ยังไม่มีปัญหามากเพราะทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดคืออุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้รับการดูแลอย่างดี หากแต่ยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ยังมีศักยภาพอีกหลายแห่งในอำเภอปากช่องยังเป็นที่ยินยอมอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิง นิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร อย่างไรก็ตามยังไม่ทราบว่านักท่องเที่ยวจะเปลี่ยนพฤติกรรม การเที่ยวไปเป็นอย่างอื่นหรือไม่ในอนาคต การวางแผนการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ

ส่วนปัญหาทางด้านอุตสาหกรรมนั้นนับว่ายังมีน้อยและไม่รุนแรง เช่นน้ำเสียในบางพื้นที่ แต่ ที่จะเป็นสิ่งที่น่าเสียดายเป็นอันมากถ้าหากอุตสาหกรรมในท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการผลิตไม่ สามารถรวมตัวกันได้ เช่นอุตสาหกรรมการผลิตเครื่องมือเกษตรนั้นไม่มีใครเห็นความสำคัญหรือเห็น โอกาสในการพัฒนาขึ้นมา เนื่องจากอาจจะไม่ใช่ในบริบทของท้องถิ่น หากแต่เป็นบริบทของทั้ง จังหวัดหรือพื้นที่ขนาดใหญ่กว่าโดยมีสถาบันการศึกษาวิจัยช่วยกันสนับสนุน

ท้ายสุดเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ดูเหมือนว่าจะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องไปกับทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็น เป็นทางด้านเกษตรกรรม การท่องเที่ยว ฯลฯ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็ว การบุกเบิกที่ ทำกินใหม่ การตัดไม้ทำลายป่าซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบเป็นลูกโซ่คือ ภัยพิบัติต่าง ๆ การชะล้างความ

อุดมสมบูรณ์ของหน้าดิน ปัญหาสิ่งแวดล้อมและความไม่ปลอดภัยในด้านต่างๆที่เกิดในชุมชนทั้งในเมืองและชนบท ทำให้เกิดปัญหาความไม่เหมาะสมในการใช้ที่ดินซึ่งส่งผลให้เกิดการสูญเสียโอกาสในการพัฒนาประเทศในที่สุด

ปัญหาต่างๆดังกล่าวมาข้างต้นควรได้รับการแก้ไขให้มีการใช้ที่ดินให้เหมาะสม โดยเฉพาะการใช้ที่ดินทางการเกษตร โดยทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ใช้ที่ดินตามศักยภาพของสภาพพื้นที่อันจะนำไปสู่การลดต้นทุนทางด้านต่างๆ และจะทำให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาพื้นที่ได้ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาอำเภอปากช่อง เพื่อให้เกิดการใช้ที่ดินโดยรวมอย่างเหมาะสม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ ในพื้นที่อำเภอปากช่องต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาวิวัฒนาการด้านการตั้งถิ่นฐาน สภาพทางกายภาพ พัฒนาการทางการเกษตร การค้า การบริการ การอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว และความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบ
- 2) ศึกษาภาคเศรษฐกิจหลักของอำเภอปากช่อง รวมทั้งศึกษาปัญหา ข้อจำกัด แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและศักยภาพการพัฒนาในพื้นที่อำเภอปากช่อง
- 3) กำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่อำเภอปากช่องให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมโดยพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาสามารถแบ่งออกได้เป็น

- 1) ขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่การปกครองในเขตอำเภอปากช่อง โดยมีพื้นที่ประมาณ 1,830 ตร.กม. หรือประมาณ 1,144,418 ไร่
- 2) ขอบเขตของเนื้อหา ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การใช้ประโยชน์ที่ดินรูปแบบต่างๆ ความเหมาะสมของชนิดของพืชที่ปลูกและสัตว์ที่เลี้ยงในพื้นที่ ความเชื่อมโยงด้านการเกษตร การค้าการบริการ และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองกับพื้นที่รอบข้าง รวมไปถึงการท่องเที่ยว

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยสามารถแบ่งออกได้โดย

- 1) ศึกษาจากทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ(Secondary Data) ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรรวม ไปถึงภาพถ่ายทางอากาศและพื้นที่การใช้ที่ดิน
- 3) ศึกษาถึงพัฒนาการการพัฒนาการเกษตร การค้าการบริการ การท่องเที่ยว และการอุตสาหกรรม
- 4) วิเคราะห์ปัญหาทางด้านต่างๆและความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบ
- 5) ศึกษาถึงกิจกรรมที่เป็นฐานหลักของพื้นที่อำเภอปากช่อง ข้อจำกัดและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ในอนาคตและปัจจัยภายนอกพื้นที่เช่นนโยบายของรัฐ เพื่อกำหนดศักยภาพในกิจกรรมที่ค้นพบ
- 6) กำหนดการใช้ที่ดินหลักของพื้นที่ศึกษา รวมทั้งข้อเสนอแนะต่างๆ
- 7) กำหนดแนวทางการพัฒนาบนพื้นฐานของศักยภาพของพื้นที่

1.5 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1.5.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ข้อมูลเฉพาะเรื่องที่ไม่ปรากฏในเอกสารทั่วไป

1.5.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องสภาพทั่วไปของพื้นที่ ปัญหาต่างๆ ของพื้นที่ทำการศึกษา ทั้งใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ส่วนใหญ่ได้มาจากหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานทางการศึกษา ได้แก่

1.5.2.1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

- 1) กรมพัฒนาที่ดิน
- 2) กรมชลประทาน
- 3) กรมป่าไม้
- 4) ศูนย์พัฒนาที่ดินอำเภอปากช่อง
- 5) ศูนย์วิจัยดินน้ำลำตะคอง
- 6) สำนักงานเกษตรอำเภอปากช่อง

1.5.2.2 กระทรวงมหาดไทย

- 1) กรมการผังเมือง
- 2) สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา
- 3) ที่ว่าการอำเภอปากช่อง
- 4) กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

1.5.2.3 กระทรวงคมนาคม

- 1) กรมทางหลวง
- 2) กองอากาศการเกษตร กรมอุตุนิยมวิทยา

1.5.2.4 สำนักนายกรัฐมนตรี

- 1) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 2) สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- 3) สภาวิจัยแห่งชาติ
- 4) สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา

1.5.2.5 อื่นๆ

- 1) สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- 3) กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม
- 4) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมา
- 5) กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงอุตสาหกรรม
- 6) ธนาคารแห่งประเทศไทย
- 7) หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และหอสมุดแห่งชาติพระนคร
- 8) สหกรณ์โคนมไทย-เดนมาร์ก อำเภอมวกเหล็กและสหกรณ์โคนมอำเภอปากช่อง
- 9) องค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้อง

1.6 ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ประสบปัญหาทางด้านเวลาและงบประมาณที่จำกัด ความละเอียดของข้อมูลที่บางครั้งไม่สามารถได้มาซึ่งข้อมูลในส่วนลึก บางครั้งช่วงเวลาที่ข้อมูลเหลื่อมล้ำกันซึ่งเป็นผลสะท้อนถึงแนวทางการบูรณาการรวบรวมข้อมูลของภาครัฐ รวมไปถึงความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐ

องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยมากอยู่ในส่วนของการรวบรวมข้อมูลที่ไม่สามารถควบคุมได้ นอกจากนี้ข้อมูล GIS ที่ได้มายังมีข้อแตกต่างในเรื่องของมาตราส่วนของข้อมูลที่ให้ซ้อนทับกัน โดยมากจะคลาดเคลื่อนบริเวณขอบของอำเภอเท่านั้น สืบเนื่องจากฐานข้อมูลจากแต่ละหน่วยงานแตกต่างกัน และอีกจุดหนึ่ง คือ ขอบเขตหมู่บ้านเนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลระดับหมู่บ้านค่อนข้างละเอียด จึงต้องจัดทำขอบเขตหมู่บ้านขึ้นมาเอง โดยใช้แผนที่ ขอบเขตหมู่บ้านจากองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆในอำเภอปากช่องที่เป็นการสำรวจอย่างหยาบ ไม่ได้ถูกต้องตามระบบพิกัดภูมิศาสตร์ แต่ก็ยังอยู่ในระดับที่ยอมรับได้

ในส่วนของการเสนอแนะ การตัดสินใจส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่แท้จริงในโครงการเนื่องจากต้องกำหนดยุทธศาสตร์ในการผลิตเอง เนื่องจากทราบถึงปัญหาที่แท้จริงในพื้นที่ ธุรกิจ หรืออุตสาหกรรมที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนอยู่ จึงจะสามารถกำหนดยุทธศาสตร์การผลิต และการดำเนินการทางการตลาดได้เอง เพราะมีฉะนั้นแล้วหากทางราชการคอยแต่จะชี้แนะและโอบอุ้ม ก็จะทำให้เกษตรกรหรือผู้ประกอบการไม่สามารถพึ่งตนเองและแข่งขันกับคู่แข่งภายนอกทั้งภายในประเทศและต่างประเทศได้ ภาครัฐจึงสมควรกระทำตัวเป็นเพียงผู้คอยสนับสนุน ประสานงานในบางส่วนเท่านั้น

1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

คำนิยามของการวางแผนพัฒนาพื้นที่ (Spatial planning) “เราอาจจะวาดแผนที่ของพื้นที่ทางสังคม(Social Space)และพื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic Space)เชกเช่นเดียวกับคุณภาพทั้งหลายของพื้นที่ทางกายภาพ และถ้าจำเป็นอาจจะเป็นผลรวมของพื้นที่ทั้งหลายเหล่านั้น ข้อมูลของเราอาจจะให้ผลเป็นพื้นที่ของมิติที่แตกต่างกัน แต่ด้วยการวิเคราะห์หลายตัวแปร เราสามารถที่จะลดมิติลงได้อย่างชัดเจนและสามารถที่จะสร้างชุดข้อมูลของพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในแต่ละมิติ ตัวเราเองไม่สามารถที่จะเปรียบเทียบพื้นที่ทั้งหลายที่มีมิติที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับตาและใจรวมกันก็ยังไม่สามารถจัดการข้อมูลชุดเล็กๆ ทั้งหลายบนพื้นฐานทางสามมิติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (A uniform three-dimensional basis) กล่าวโดยย่อ ความเข้าใจของธรรมชาติของพื้นที่นำเราไปสู่ตัวแทนของพื้นที่ที่เรามีความสนใจเฉพาะด้านและมีความสำคัญเฉพาะตัวสำหรับพวกเราที่เป็นนักวางแผน วิธีที่เปิดสำหรับการสังเคราะห์นั้นคือการวางแผนพื้นที่ (Georege Chadwick, a System View of Planning,p.111,1971.)

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์สามารถใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างมีระบบ เพื่อการวางแผนอนาคตของพื้นที่อำเภอปากช่อง โดยอยู่บนพื้นฐานของศักยภาพของทรัพยากรที่มี และที่สำคัญคือจะมี การเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดของพื้นที่ทั้งในด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การค้าการบริการ และสิ่งแวดล้อม เกิดแนวทางการวางแผนให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ท้องถิ่น ส่งผลถึงการสร้างท้องถิ่นให้แข็งแรงและหากบทเรียนที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้สามารถสร้างท้องถิ่นให้เป็นแข็งแรงขึ้นหลายๆ ส่วนก็จะส่งผลถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศได้ในที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย